

Mirjana Ule, Anuška Ferligoj, Tanja Renner
ŽENSKA, ZASEBNO, POLITIČNO
Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1990, str. 74

Založba, ki šele orje ledino, pošilja na knjižni trg v presojo tako ljubiteljem kot strokovnjakom knjižico nove senzibilnosti, nove občutljivosti. Nova ni tema, odprlo pa se je novo okno, do sedaj, vsaj pri nas, prezrto. Na kaj nam pokažejo avtorice skozi to okno?

Ne vem, nisem odločena, nisem odločen. To je odgovor, ki ga slišimo povsod. Nekomu je dobrodošel, ker mu nakazuje možnost manipulacij, drugi si zaradi njega mršijo lase ali brado in iščejo nadomestne odgovore, ali pa se poskušajo otresti prevzemanja odgovornosti za potreben, toda izpuščen korak. Avtorice pa so zgrabile bika za roge, pobrskale po ogromnih skladovnicah podatkov iz nekaj raziskav "Slovenskega javnega mnenja" v zadnjih letih, bolj natančno, od leta 1982 naprej, in poskušale ugotoviti dvoje: kdo in kaj se skriva za to izpričano neodločenostjo in kakšne vzporednice je mogoče potegniti z znanimi raziskavami, v katerih so iskale napotila.

Kje so začele? Začele so pri krizi, družbeni, ekonomski, politični, moralni, ..., ki običajno-kot vse krize-odgrne tiste strani življenja in bivanja, za katere smo verjeli, da smo jih že (zdavnaj) prešli: retradicionalizacijo družine in vloge žensk. V kriznih obdobjih družina zopet stopa na površje in v ospredje ne le kot enota preživetja in zagotavljanja socialne promocije svojih članov, temveč tudi kot zatočišče za vedno bolj ranljivega posameznika. S tem ko se zmanjšuje izbira opcij, ki jih ponuja država blaginje in revščine, spet pridobiva pomen neplačano neformalno delo, in ker so ženske tiste, ki jih običajno že od plenic naprej trenirajo za takšne eventualne krizne trenutke, bojevito stopijo na plan in v bran v predkriznih časih dosežene blaginje. Tako rekoč - ni družine brez ženske in ne ženske brez družine. In zato javnomnenjskih "ne-ve mi" in "nisem-odločeni" niso niti slučajno porazdeljeni, temveč skrivajo v sebi pomembne in značilne lastnosti vprašancev: med njimi je več ženskih ozadij, več starejših, več manj izobraženih in celo več živečih v urbanih okoljih. Kako so se avtorice dokopale do odgovorov na postavljena vprašanja? V treh delih. Najprej so poiskale zgodovinske oporne točke dokončne razlomitve kozmosa na javno in zasebno, gre torej za to, kako je to lomljenje potekalo in prek raznolikih, toda med sebojno prepletenih modernizacij pridobilo nekaj tipov razmerij zasebno/javno. Z odpiranjem družine svetu okoli nje se je odpirala diferencirani izbiri vlog tudi ženska, dokler ni prispela do zidu, kjer piše: družina ali kariera; javno prek zasebnega.

V drugi del so vstopile avtorice z napotki in zgledi različnih raziskav; med njimi verjetno ne velja izpustiti Rapoportovih ugotovitev pri podobnem predmetu v Združenih državah Amerike. Glede neodločenih odgovorov se moški in ženske vedno manj razlikujejo, nasploh je vedno manj neodločenih anketirancev, posebno med mladimi in bolj izobraženimi.

Kaj pa skrivajo slovenski "ne-ve mi" in "ne-odločeni" v 80. letih? Avtorice so z različnimi statističnimi metodami merile "javno" in "zasebno" neodločenost. Javna ne/odločenost je zadevala politično ekonomijo: kaj menijo o prihodnjem razvoju razvitih in nerazvitih regij v jugoslaviji; ideologijo: ali je politika Zveze komunistov (ko je bila

še edina stranka) v skladu z interesi večine; naš odnos do sveta: ali jugoslovanska zunanja politika ustreza razmeram; odnos sveta do nas in naš občutek varnosti: ali nam grozi eventualna intervencija tujih sil. In kaj so ugotovile? Najmočnejši vpliv na ne/odločenost imata tako izobrazba kot spolna pripadnost, tako da je mogoče skleniti, da je spolna pripadnost ena tistih dimenzij, ki najbolj zaviralno vplivajo na oblikovanje stališč, posebno do aktualnih (političnih) vprašanj, da se te razlike v nasprotju s podobnimi ameriškimi rezultati (Rapoport) povečujejo v zadnjih letih in z bivanjem v večjih mestih ter da se z neosebnostjo vprašanj, ki zadevajo javno sfero, povečuje ženska neodločenost. Rezultati neodločenosti glede zasebne sfere so, namreč, drugačni, na določen način sledijo ameriškemu rezultatom: čim mlajši in bolj izobraženi so anketiranci, manjše so razlike v neodločenosti, ali pa preidejo celo v prid ženskam.

Ni mogoče oporekati, da zanimiva raziskava avtoric razkriva poseben paradoks pri nas, ko dobiva zasebnost kljub ukrepom države vedno večji pomen - saj omogoča prav naraščanje dejavnosti v zunaj delovnem času, tipično dvojnost javne in prikrite ekonomije, v primežu obeh pa se najhitreje znajdejo prav ženske, ker se na družino prenašajo "javno proizvedena" bremena. Vsem nam pa je mogoče ob tem postaviti nekaj javnih in zasebnih vprašanj.

Ali se je družina v kriznih razmerah v resnici retradicionalizirala, ali pa so se retradicionalizirala do nje? Kaj ni vedno družina tista, ki daje posebno svojim otrokom prvo sliko o svetu, mu bolj ali manj imperativno ponuja več ali manj opcij, mu daje več ali manj resursov? Očitno se pogoji prokreacije in izbire "gibljejo" z enako frekvenco tako v družbi kot v družini, toda naša pričakovanja so različna, tako da je družina ali katerakoli njej podobna celica življenja in bivanja tisto (zadnje) pribežališče za vsakega posameznika, v katerega se zateka, ko zanj presahnejo "javni" viri.

In verjetno je podobno s tisočletno dilemo o javnem moškem in zasebni ženski, ko ženska ne more biti javno priznana, če ni zasebno popolna ženska. Dokler je bila ta dilema omejena na ozek krog človeških primerkov, so bile izjeme dobrodošle, saj so potrjevale pravilo. Toda v razmerah obče pluralizacije vzorcev, predvsem pa v naletih na enostavno pretvarjanje (horizontalne) raznolikosti v (vertikalne) različne moči in dominacije, se kažejo ekstremi toliko bolj jasno.

Naslednje vprašanje zadeva parametre, na katerih merimo neodločenost; avtorice same so pokazale, da se neodločenost veča z neosebnostjo vprašanj oziroma javnostjo sfere. In vprašanja, na katerih so merile neodločenost, niso bila le ekstremno javna, temveč so zadevala tudi "visoko" politiko, o kateri se je od nekdaj razpravljalo pod vaško lipo s pipo v rokah ali med žvečenjem tobaka. To ni ugovor zoper neustrezno izbiro parametrov, temveč pomislek, ali ni mogoče biti preprosto indiferenten do tem, ki so tako ali drugače zunaj polja našega odločanja in vpliva in ali se ni morda bolj pametno in razumno občutljivo spraševati o stvareh, na katere lahko s svojim ravnanjem vsaj minimalno vplivamo; n.p.r. tako, da uporabljamo pralne praške brez fosfatov, da ne uporabljamo razpršil, da smo varčni pri porabi elektrike in vode, da smo prijazni in razumevajoči do drugih, ki niso naše sorte ali iz našega plemena. Skratka, da mislimo globalno in delujemo lokalno. Kakšno bi bilo potem razmerje med moškimi in ženskimi "ne-veni" in "nisem-odločeni"? Kdo bi bil bolj novo senzibilen? Tisti, ki so na zadnjih volitvah dokazali, da se takrat, ko je možnost izbire, ne izbira, temveč zajadra v zaprašene, toda očitno še ne izživete avtoritarne moško nacionalne koordinate? Zasebni moški? Javne ženske? Ali pa nosilci kombinacije obojega, ne glede na kombinacijo spolnega kromosoma?

Avtorice so očitno napisale knjigo in jo oddale v tisk preden so bili znani volilni izidi. Če to ne bi bilo tako, bi bili sklepi verjetno temnejši od njenih platnic. Toda, kot je bilo rečeno že na začetku, nova senzibilnost je tu, del je je tudi v tej knjigi. In vse nove stvari se pojavljajo na družbenih marginah, in to je tudi njihova prednost. V postavljanju in še prej v oblikovanju drugačnih perspektiv, v iskanju drugačnih opcij, kjer znane alternative niso obrnjene, temveč se oblikujejo nove različice.

Mojca Novak